

A tulajdonnevek szótári feldolgozásának alapkérdései*

1. A tanulmány témája. A szótárkészítés és a tulajdonnevek kapcsolatát gyakran szokás a *probléma* és *problémák* szavakkal jellemezni. Többek közt, például: „A tulajdonnevek – természetüknél fogva – állandó problémát okoznak a szótárkészítőknek” (PRÓSZÉKY 1997: 332); „A nevek szótári beillesztésének vagy azok kihagyásának problémája magával a lexikográfiával egyidős” (BROZOVIĆ RONČEVIĆTŐL idézi GLUŠAC–DOMORAT–DOMAZET 2018: 98); „a szótárkészítés művészetének egyik legnehezebben kezelhető problémája [...] a köznevek és a tulajdonnevek elhatárolása”¹ (NICOLAISEN 1995: 386; saját fordítás – F. T.).

A jelen tanulmány ezt a sajtós – alkalmazott nyelvészeti, illetőleg alkalmazott névtani (vö. RAÁTZ 2015) – kérdéskört, a tulajdonnevek lexikográfiai feldolgozásának problematikáját tárgyalja áttekintő igénnyel. Figyelmét egyrészt a problémakör általános kérdéseire fordítja, másrészt konkrétabban szól a magyar lexikográfia és a magyar névkutatás vonatkozó eredményeiről és sajátságairól.

A tanulmány bevezetéképpen felvázolja, hogy milyen módon jelenik meg e témakör a nemzetközi, s főleg a hazai lexikográfiai, illetve névtani szakirodalomban. Szól arról, hogy miképpen kapnak helyet a tulajdonnevek a referenciaművek alaptípusaiban, különösen a szótárakban, s egyúttal a szótártan történetében.

Mindezeket követően fordítja figyelmét a tulajdonnevek szótári feldolgozásának elvi és gyakorlati lehetőségeire. Szól arról, hogy milyen fenntartások fogalmazódhatnak meg általában a neveknek a szótárakba való felvételével kapcsolatban. Számba veszi, hogy potenciálisan milyen különböző nyelvi, azaz nyelvészeti és névtani szempontú (s akár enciklopédikus jellegű) információk kapcsolódhatnak a tulajdonnevekhez a szótárak anyagában (bár egy-egy szótár ezeknek természetesen mindig csak egy részét foglalja magában). Tárgyalja azt, hogy milyen szempontok befolyásolják a nevek felvételét általában az egynyelvű, illetve a kétnyelvű szótárakba. Ezt követően szól a névszótárak lehetséges típusairól, majd a névszótári tartalmak, illetve struktúra meghatározásának speciális kérdéseiről.

Összefoglalásként megállapítható, hogy a tulajdonnevek szótári feldolgozásai a hazai és a nemzetközi tudományosság, illetve a nagyközönség szempontjából egyaránt fontosak. Ezen irányok kapcsán is utal a tanulmány a magyar névtani lexikográfia aktuális helyzetére. Végezetül – bár esetünkben inkább a jövő lehetőségeként – igyekszik felhívni a figyelmet az elektronikus, illetve online névszótárak potenciális előnyeire, s általában a lexikográfiai feldolgozásokkal kapcsolatos tudományos szervező munka, illetve tudománytámogatás fontosságára.

* Készült az ELTE Bölcsészettudományi Karán a Tématerületi Kiválósági Program támogatásával.

¹ „What they were faced with was one of the most intractable problems in the art of dictionary making, i. e. the separation of the nouns and names.”

2. A problémakör a modern lexikográfiai és a névtani szakirodalomban

2.1. A nemzetközi szakirodalom reprezentatív munkáiban. A tulajdonnevek szótári kezelésének kérdéskörével egyaránt foglalkozik a nemzetközi lexikográfiai és névtani szakirodalom. A sokszerzős reprezentatív nemzetközi kézikönyvek sorából a Walter de Gruyter kiadó Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft (HSK.) sorozatának lexikográfiai és névtani kötetei (HAUSMANN et al. Hrsg. 1989–1990, EICHLER et al. Hrsg. 1995–1996), illetve az Oxford University Press (OUP) kézikönyvsorozatának megfelelő kiadványai (DURKIN ed. 2015, HOUGH ed. 2016) egyaránt önálló fejezetben, illetve egymást kiegészítő fejezetekben tárgyalják a témát (HSK. 5/2: SEIBICKE 1990a és 1990b, GREULE 1990, SCHMID 1990; HSK. 11/1: REICHARDT 1995, MÖLLER 1995, EICHLER 1995; OUP: STYLES 2015, MCCLURE 2015, ill. GRANT 2016). Az említett kézikönyvekbeli fejezetekben egyrészt a témakör általános és elméleti kérdéseiről esik szó, másrészt és különösen pedig egyes konkrét – (elsősorban) a brit, illetve a német (és szláv) – területek hagyományos és aktuális névlexikográfiai gyakorlatának bemutatásáról. (A HSK. névtani kézikönyvében további fejezetekben is felmerülő módon: a nemzetközi névkutatás alapvető intézményrendszerét és tényezőit bemutató, illetve a köznevelés összefüggéseit tárgyaló fejezetek sajátos alpontjaiként; VAN LANGENDONCK 1995: 280, NICOLAISEN 1995: 386–388.) További példaként a szláv nyelvek névkutatására is kitekintve: a nagy szláv onomasztikai konferenciák egyikének egyenesen központi témája volt a névszótárak kérdésköre (vö. MAJTÁN red. 1983), de a témakör akár egy karcsú névelméleti összefoglaló munkában is önálló fejezetet érdemelhetett ki (kétnyelvű kiadásban l. BLANÁR 2009: 58–62, ill. 131–135). Bár a tulajdonnevek lexikográfiájának problematikája mindkét szakterületen a kevésbé frekvenciált témák közé tartozik, az említett szakirodalmi tételek e kérdéskör relevanciáját és figyelemre érdemes voltát is jól jelzik számunkra.

2.2. A hazai lexikográfiai szakirodalomban. Ha témánkat A magyar szótárirodalom bibliográfiája című – az 1. kiadást követően egy 2., javított és bővített kiadásban is megjelent –, átfogó igényű kiadvány alapján közelítjük meg (MAGAY szerk. 2004, 2011), akkor a magyar névszótárak témakörét hagyományosan alulreprezentáltak, illetve kidolgozatlanok láthatjuk a hazai lexikográfia szempontjából. E bibliográfia 1. kiadása mindössze 7, illetve 8 névszótárat tartalmaz, a különböző szótári alaptípusok (etimológiai, helyesírási, kiejtési, továbbá egyéb szótárak, szótárszerű művek) kategóriába sorolva be őket (MAGAY szerk. 2004: 34, 44, 46, 48–50). A bibliográfia újabb kiadása ugyanakkor – a szerkesztőkhöz érkezett javaslatok nyomán – már nagyságrendekkel gazdagabb és árnyaltabb képet kínál. Egyrészt azáltal, hogy további névszótárakat vesz fel anyagába – részben időközben megjelent, részben a korábbi kiadásból kimaradt szakmunkákat –, s így már jó másfél tucat különböző névszótárat tartalmaz. Másrészt annak révén, hogy e tételek nagyobb részét immár egy önálló, Névszótárak című kategóriában adja közre (a 2. kiadás egyetlen új kategóriája az egy nyelvű szótárak körében: MAGAY szerk. 2011: 63–65, vö. még 44, 56–57, 59, 93).

Mindazonáltal a javított és bővített kiadás sem tudja igazán megoldani a felmerülő problémákat. Bár a szerkesztői szándék szerint a kötet rendszerezése „fölről egy szerkesztői szótártípológiával” (MAGAY szerk. 2011: 19), a névszótárak támasztotta általános, illetve konkrét kihívásokat nem sikerül következetesen kezelnie, hiszen ugyanazon névszótári típus képviselői részben, illetve több esetben különböző szótártípusok alá

sorolva kapnak helyet benne. Megjegyezhetjük továbbá, hogy a névszótárak, de különösen a névszótárszerű munkák köre – nem szólva itt a laikus és dilettáns utónévkönyvek bőséges kínálatáról – jóval gazdagabb a valóságban (vö. FARKAS 2012: 322–327, SLÍZ 2020a: 182). Az említett tényezők a névszótárak problémakörének több szempontból sajátos, nem könnyen kezelhető, s akár nem is egyértelműen megoldható kérdéseivel állnak összefüggésben.

Az utóbbi évek magyar lexikográfiai szakirodalmának egyes fontos munkáiban ugyanakkor célzott figyelmet kapott a tulajdonnevek szótári kezelésének kérdésköre is. A magyar egynyelvű szótárak, illetve szótártípusok történetét feldolgozó idegen nyelvű, többszerzős tanulmánykötetben (FÁBIÁN ed. 2012) külön fejezetet alkot a tulajdonnévszótárak témaköre (FARKAS 2012); egy további, tematikus szótártani tanulmánykötetben (FÁBIÁN–SZÖLLŐSY szerk. 2015) pedig két kiváló írás is a tulajdonnevek bizonyos szótártípusokban való kezelésének problematikáját vizsgálja (egy- és kétnyelvű szótárakban, illetve írói szótárakban: UZONYI 2015, MÁRTONFI 2015).

2.3. A hazai névtani szakirodalomban. A magyar, illetve a külföldi névszótárak palettájának különböző részleteit – tematikus vagy a megjelenés ideje szerinti rendben, átfogó igényvel – különösen KISS LAJOS és HAJDÚ MIHÁLY igyekezett több alkalommal is szemlézni és felmérni. A névkutató és lexikográfus KISS LAJOS egyrészt a magyar névtudományi konferenciákon elhangzott, az európai névkutatás fejlődését felvázoló plenáris előadásában adott következetesen számot a nemzetközi szintéren megjelent fontosabb névszótárakról és névtárakról (KISS 1970a, 1989), másrészt a helynév-etimológiai szótárak, illetve nyelvtörténeti szótáraink egyes típusai kapcsán tekintette át a fontosabb műveket és jellemzőiket (KISS 1991, 1994). HAJDÚ MIHÁLY elsősorban a személynévszótárak nemzetközi és hazai irodalmára fordított kiemelt figyelmet: e témakörnek szentelte a Magyar Névtani Dolgozatok egyik első füzetét (HAJDÚ 1977), egy újonnan megjelent névszótár ismertetését is széles látókörű szemlévé tudta alakítani (HAJDÚ 1998), s névtani nagymonográfiájában (HAJDÚ 2003: 327–330) és családnévszótárának bibliográfiájában (CsnE. 517–520) is részletes áttekintésüket adta az olvasónak. Számos hazai és külföldi névszótár, illetve szótárszerű munka ismertetése lát továbbá napvilágot a hazai szakfolyóiratok, elsősorban a Névtani Értesítő hasábjain is.

Több névszótárunk szerzője közölt cikket előzetes elképzeléseiről, az előmunkálatakról, a felmerülő kérdésekről tervezett vagy már készülőben lévő munkája kapcsán, több esetben próbaszócikkkel együtt (pl. KISS 1970b, KÁZMÉR 1987, HAJDÚ 2008; akár később el nem készült szótárak esetében is, pl. PAPP 1960); ugyanők más munkáikban egyes kapcsolódó névtani problémákat igyekeztek tisztázni. Az elkészült és megjelent névszótárak pedig egy sor különböző lexikográfiai problémára adtak választ immár a gyakorlatban is. A kérdéskör átfogó jellegű elméleti kérdései viszont kevésbé kaptak teret szakirodalmunkban.

2.4. A témakör kutatásának újabb hazai eredményei. Általánosságban elmondható tehát, hogy a tulajdonnevek szótári feldolgozásának problematikája átfogó igényű, célzott figyelemben az utóbbi időkig nemigen részesült a hazai kutatásokban. Ezért állította az onomasztika és a lexikográfia e közös érdeklődési területét egynapos konferenciájának középpontjába az Alkalmazott Névkutatás című konferenciasorozat 2017 őszi megrendezett, Nevek és szótárak című alkalma. E rendezvény előadásainak többsége, további tanulmányokkal kiegészülve, biztosítja a jelen írást is magába foglaló tanulmánykötet

(FARKAS–SLÍZ szerk. 2020) anyagát, mely ilyen értelemben újszerű kezdeményezésként vállalkozik e témakör módszeresebb vizsgálatára.

E kötet tanulmányait is számításba véve, a tulajdonnevek szótári kezelését illetően rendelkezésünkre áll jelenleg több alapvető szótártípusunk hazai irodalmának áttekintése. Az egynyelvű szótárak közül a történeti és etimológiai szótárak (GERSTNER 2020), a tájszótárak (JUHÁSZ 2020) és az írói szótárak (MÁRTONFI 2015), valamint a helyesírási szótárak (MÁRTONFI 2020), továbbá a többnyelvű szótárak vonatkozó gyakorlatának feldolgozása (különböző nyelvpárok vonatkozásában, német és orosz: UZONYI 2015: 76–82, olasz: FÁBIÁN 2020; illetve a kulturális szótárak típusában: SZILÁGYI–KÓSA 2020). (A leg-alapvetőbbnek tekinthető egynyelvű szótártípus, az értelmező szótárak kapcsán kevés mondanivalónk akadna, amint arról a későbbiekben még lesz szó.)

A fentebb már említett, angol nyelvű összefoglaló (FARKAS 2012) mellett a tulajdonnévszótárak több fő típusáról készült hasonló összegzés: tudománytörténeti jellegű áttekintés a történeti helynévszótárakról (KOVÁCS 2020, vö. még KERTÉSZ 2000), illetve a történeti személynévszótárakról (N. FODOR 2020), s több tanulmány született a keresztnévszótárak egyes típusairól, illetve konkrét problematikájáról (általában: FARKAS 2006, a laikus keresztnévszótárakról: SLÍZ 2020a és 2020b, az online utónévkeresőkről: FARKAS 2019). Témánkhoz kapcsolódóan említendők azok a feldolgozások is (többségük a jelen kötetben), amelyek a környező országok és nyelvek szótáraiban vizsgálják meg a magyar tulajdonnevek közreadásának, illetve magyarázatainak módját (cseh, illetve szlovák: BAUKO 2020, ukrán: SEBESTYÉN 2020, román: BENŐ 2020, horvát: GLUŠAC–DOMORAT–DOMAZET 2018).

Végezetül pedig, a tulajdonnevek és lexikográfia kérdésköréhez tágabb értelemben kötődnek azok a tanulmányok (l. a jelen kötet anyagában), amelyek a tulajdonnevek állományához kapcsolódó bizonyos közszói kategóriák: a köznevesült tulajdonnevek (TAKÁCS 2020), illetve a földrajzi köznevek (BÁBA 2020) lehetséges szótári feldolgozásának témájával foglalkoznak.

3. Tulajdonnevek a szótárban, enciklopédiában és enciklopédikus szótárban

3.1. Szótár, enciklopédia és enciklopédikus szótár. A szótár és az enciklopédia (lexikon)² egyaránt szócikkeket tartalmaz, melyek tipikusan betűrendben követik egymást. A felszíni hasonlóság mögött azonban alapvető különbség áll: a szótár a nyelv, az enciklopédia pedig a világ alkotóelemeit igyekszik számba venni és bemutatni. A két megközelítés, illetve a két kategória között ugyanakkor nincs éles határ (vö. az Encyclopædia Britannica vonatkozó frappáns megfogalmazásával; idézi PAJZS 2015: 120). Ezt jelzi az enciklopédikus szótárként számon tartott típus – a „szótárba oltott enciklopédia” kategóriája – is, melynek alapja a szótári feldolgozás, bizonyos enciklopédikus információkkal kiegészülő módon. (A problémakörhöz l. FÁBIÁN–SZÖLLŐSY szerk. 2015 több tanulmányát, elsősorban – a tulajdonnevek kérdésére külön kitérve – FÁBIÁN 2015, kül. 28–33.) Egy-egy konkrét mű profilját a várható felhasználói igények, illetve a szerkesztői-kiadói

² A referenciaművek három fő típusát a *szótár*, *enciklopédia* (nem különböztetve meg a *lexikon*-tól), valamint *enciklopédikus szótár* terminussal jelölöm a továbbiakban. A tipológia és a terminológia ennél jóval problematikusabb a szakirodalomban (l. FÁBIÁN–SZÖLLŐSY szerk. 2015), ennek részleteivel itt azonban nem célok foglalkozni. (A fogalom- és terminushasználatban magam alapvetően FÁBIÁN 2015-öt tekintem iránymutatónak.)

célok határozzák meg. A kidolgozás módja, mélysége, az egyes információtipusok aránya igen változó lehet, sokféle jó megoldást téve lehetővé a gyakorlatban.

3.2. Tulajdonnevek a referenciaművek egyes típusaiban. A szókészlet és a névkészlet (lexikon és onomasztikon) közt hasonlóságok, illetve kapcsolatok, kölcsönös meghatározottságok állnak fenn. Lényegesek szempontunkból a (köz)szó és a (tulajdon-)név jelentése közötti különbségek is, amelyeknek szintén megvannak a maguk lexikográfiai következményei.

A tulajdonnevekhez kapcsolható információk a referenciaművekben egyfelől a név nyelvi oldalához (formájához, használatához, jelentéséhez) kötődhetnek, másfelől a tulajdonnév konkrét, egyedi jelöltjéhez, enciklopédikus jellegű tartalmakként. Előbbiek a nevek esetében is a szótári, míg utóbbiak az enciklopédikus (lexikonszerű) feldolgozást igénylik. A minimális szótári értelmezéshez ugyanakkor az enciklopédikus jellegű információk egy részére is elengedhetetlenül szükség lehet, ami eleve nem idegen a szótár műfajától sem (MÁRTONFI 2015: 85). Mindezek kapcsán itt érdemes még megjegyeznünk: a szótár/enciklopédia különbségtétel szempontjából egy konkrét mű címe nem feltétlenül számít mérvadónak (vö. FÁBIÁN 2015: 19). Tartalmuk és jellegük alapján például az Irodalmi alakok nagy lexikona (TÓTFALUSI 2010–2011) ténylegesen enciklopédia, az igen gazdag tartalmú Keresztnevek enciklopédiája (KnE.) enciklopédikus szótár, az igen gazdag tartalmú Családnevek enciklopédiája (CsnE.) pedig szótárnak tekinthető szakmunka. (Az utóbbi munkacíme egyébként: Mai családneveink lexikona, s az eredeti elképzelés szerint a híres névvisezőkre vonatkozó, azaz enciklopédikus jellegű adatokat is közölt volna; vö. HAJDÚ 2008. A végső címét nyilván az egy évvel korábban ugyanezen kiadónál megjelent KnE. mintája határozhatta meg.)

A különböző szótárakban jobbra nem vagy csak kevéssé találunk tulajdonnévi szócikkeket, míg az enciklopédiákban ezek könnyen a többséget is alkothatják. Érdemes azonban már most előre bocsátanunk: ha a tulajdonnevek nyelvi jelek – ami, úgy vélem, nem vonható itt kétségbe –, akkor szótári módon is kidolgozhatóknak kell lenniük. Igaz, ez a szótári kidolgozás egy sor sajátos kérdést vet fel (melyekről a későbbiekben bővebben esik majd szó). A tulajdonneveket elsősorban és célzottan speciális típusú szótárak, a névszótárak dolgozzák fel.

Az adott tulajdonnév fajtája, ha nem is egyértelműen határozza meg, de jelentős mértékben befolyásolhatja a szótári/enciklopédikus feldolgozás valószínűségét. Az irodalmi művek szereplőinek tulajdonnevei például inkább enciklopédikus feldolgozásban részesülnek (pl. TÓTFALUSI 2010–2011), melyekben egyébként szintén előfordulhatnak szótári jellegű információk (pl. Rejtő Jenő humoros névadásának a regényekből kiolvasható motivációi kapcsán; l. RejtőLex.). Az írói neveknek is elképzelhető azonban szótári jellegű feldolgozása (vö. SEIBICKE 1990b: 1293–1294, l. pl. PARROTT 2004), amellett, hogy írói nevek az írói szótárakban is helyet kaphatnak (bár ezt írói szótára válogatja; bővebben l. MÁRTONFI 2015: 94–98). A keresztnevek ugyanakkor – már ha nem konkrét személyeket jelölnek – az enciklopédiákban kevésbé fordulnak elő, bizonyos szótártípusokban viszont – például a kétnyelvű szótárakban (vö. UZONYI 2015: 77–79, 81), s eleve a leggyakoribb névszótári típus, az utónévkönyvek anyagában – jellemzően megtalálhatóak.

3.3. Tulajdonnevek a szótárakban. A tulajdonnevek címszóként való felvételével kapcsolatban a szótárkészítők, illetve az egyes szótárak előtt alapvetően négyféle lehetőség áll (vö. MUFWENE 1988: 269; az egynyelvű szótárak alapvető típusainak körében, magyar viszonylatban l. GERSTNER 2020, JUHÁSZ 2020, MÁRTONFI 2015). Mégpedig:

1. A szótár nem veszi fel, hanem elvszerűen kihagyja a tulajdonneveket. Ez az eljárás-mód jellemzi elsősorban és általában a „leginkább esszenciális szótári műfajú” modern értelmező szótárakat (bár e szempontból a nemzetközi gyakorlat, illetve hagyomány sem egyöntetű, vö. UZONYI 2015: 72–76). Ezt indokolhatja egyebek mellett az a fajta nem ritka megközelítés, mely szerint a tulajdonneveket azonosítani lehet, de „a szó szoros értelmében” értelmezni nem (MÁRTONFI 2015: 91). A további egynyelvű szótártípusok körében már változatosabb a gyakorlat, bár ezeknél is – különösen a modernebb munkákban – általában a tulajdonnevek mellőzése látszik jellemzőbbnek: többnyire külön indoklás nélkül, „hagyományosan”, esetleg terjedelmi okokra hivatkozva, ugyanakkor nem feltétlenül teljes következetességgel valósítva meg azt (vö. UZONYI 2015: 72–73, 81).

2. A szótár nem hagyja ki elvszerűen, viszont külön függelékebe vagy pótkötetbe utalja a tulajdonneveket (illetőleg azok bizonyos típusait), ami a ritkább megoldási módok közé tartozik. Ez lehet a szükségszerű megoldás a később, kiegészítőleg elkészült munkák esetében, mint a PÁPAI PÁRIZ FERENC latin–magyar szótárának 1767. évi, BOD PÉTER-féle kiadásába bekerült latin–magyar keresztnévjegyzék esetében (l. FEKETE 1991). Ezt az utat választották később eleve, elviekben a 19. század végén a Magyar nyelvtörténeti szótár (NySz.) és a Magyar tájszótár (MTsz.) szerkesztői, az előszavakban ígért függelékek azonban nem készültek el. Így járt el viszont ténylegesen is a Régi magyar glosszárium (Gl.), függelékekben közölve a forrásanyagában előforduló tulajdonneveket; A magyarországi középkori latinság szótára (MKLSz.) pedig eleve későbbi pótkötetbe utalta a neveket.

3. A szótár nem hagyja ki, éspedig törzsanyagába veszi fel a tulajdonneveket (pontosabban azok bizonyos típusait), rendszerint kisebb-nagyobb következetlenségekkel. Ezzel az eljárás-móddal a legtöbb egynyelvű szótári alaptípus számos képviselőjének esetében találkozunk (akár még 19. századi értelmező szótárainkban: CzF., Ball. is), különösen jellemző gyakorlatnak számít pedig a kétnyelvű szótárak körében (vö. UZONYI 2015: 76–82, FÁBIÁN 2020).

4. A szótár kifejezetten és csakis tulajdonneveket, azok valamely fajtáját, típusát vagy körét dolgozza fel. Ez a névszótárak kategóriája, mely a nyelvi elemek lexikográfiai szempontból sajátos jellegű szelekcióján, elkülönítésén alapul, s a szótárak alapvető típusaival részben együtt, más szempontokból viszont azoktól elválasztva lehet tárgyalható (vö. MAGAY szerk. 2011 fentebb már hivatkozott gyakorlatával is).

Ezen alapvető lehetőségek közül választhatnak tehát a tulajdonnevek címszóvá tételeivel kapcsolatban a szótárak készítői. A szótári előszók gyakran nem foglalnak állást *expressis verbis* ebben a kérdésben, rendszerint nem részletezik, s különösen nem indokolják vonatkozó döntésüket. A tényleges megvalósulás, az elvek gyakorlatra váltása pedig nem ritkán bizonyul következtelennek (akár az előszóban leírtakkal is ellentétesnek) az elkészült művek esetében. Az, hogy a tulajdonnevek címszóként való felvételét valóban következetesen elhárító szótárak is tartalmazhatnak tulajdonneveket a szócikkek szövegében, illetve tulajdonnevek felhasználásával alakult további formákat a címszók sorában, mindezekről természetesen független kérdés, és jó indokkal (többek közt a közszavak korai adatolásának igényével vagy a köznevesüléssel keletkezett lexémák felvételének szükségességével) magyarázható.

3.4. Tulajdonnevek a szótárak és a szótártan történetében. Az első lexikográfiai szakmunkaként számon tartott mű, az olasz PAOLO BENI 1612-ben Padovában megjelent munkája tíz pontban tárgyalja a tökéletes szótár ismérveit, elsősorban az egynyelvű

szótárakra vonatkozathatóan. E pontok közt szerepel az is, hogy egy szótár ne vegyen fel tulajdonneveket. (UZONYI 2015: 72.)

A lexikográfia történetének egy sor egynyelvű klasszikus szótári műve tipikusan, illetve többnyire mellőzi is a neveket. A SAMUEL JOHNSON-féle szótár (1755) például minden olyan szót, melynek a tulajdonnevekhez köze volt (pl. *Benedictine, Calvinist*), kihagyott az anyagból (GRANT 2016: 572). Az Oxford English Dictionary eredeti kiadásának (1884–1928) első szerkesztője, JAMES MURRAY a tulajdonneveket a szókészlettel ugyan ezernyi ponton érintkező, de a lexikográfia hatókörén kívüli kérdéskörnek tekintette (GRANT 2016: 572–573). A GRIMM testvérek nevével fémjelzett német nagyszótár (1852–1954) szintén elvszerűen, de a szótár jellege és célkitűzései szempontjából is mondott le a (ti. csak ritkán újfelnémet eredetű) hely- és keresztnévanyag felvételéről; igaz, végül nem teljes következetességgel (UZONYI 2015: 76).

A régi szójegyzékek, nomenklatúrák, szótárak anyagában ugyanakkor értelemszerűen akadhattak tulajdonnevek, hiszen – adott értelemben a többnyelvű szótárak előzményeiként – a latin nyelv elsajátítását így szolgálhatták hathatósan (magyar viszonylatban l. GERSTNER 2020: 39, vö. Gl. 793–805). A 16. századtól pedig egyre több képviselője akadt Európában a tulajdonnévszótárak korai típusának, s többek közt a CALEPINUS-féle szótárhoz is megjelent (1544-ben) függetlenként egy onomasztikon (HAJDÚ 2003: 23).

A magyar szótártan utóbbi két évszázadára fordítva figyelmünket, érdemes szempontunkból kiemelni, hogy TELEKI JÓZSEF nagyívű – 1817-ben elkészült és 1821-ben megjelent – tervezetében, mely „egy tökéletes magyar szótár” elkészítésére vonatkozott, bővebben is foglalkozott a kérdéssel. A személyneveket és a helyneveket is szótárazandónak ítélte, de a közszavakétól elkülönülő közreadásukra tett javaslatot (TELEKI 1821: 17–18). HORVÁT ISTVÁN ezzel egyidőben tette szóvá egy „Magyar Onomasticon” hiányát, illetve elkészítésének fontosságát (HORVÁT 1821: 49); ennek gondolata a későbbiekben többeket és konkrétan is foglalkoztatott (l. még MIKESY 1970, ill. N. FODOR 2020, KOVÁCS 2020). Azt az elvi álláspontot ugyanakkor, miszerint a magyar nyelv teljes szótárának – a közszavak állományának különböző csoportjai mellett – a tulajdonnevek több fontos típusát is fel kellene dolgoznia, a 18. század végén már ARANKA GYÖRGY megfogalmazta (ARANKA 1795–1796/1978: 281).

A hazai gyakorlatban azután, fontosabb 19., majd 20. századi szótáraink között a tulajdonnevek kezelésének többféle módjára találunk példát, amint arról a fentebbiekben már esett szó. A magyar egynyelvű szótárak zöme nem vesz fel tulajdonnévi szócikkeket, vagy legalábbis jobbra nem vesz fel ilyeneket. A magyar szótártörténet legnagyobb, 21. századi vállalkozásának, A magyar nyelv nagyszótárának (Nsz.) – mint történeti érdekű, de alapvetően értelmező szótárnak – a 2000-es évek közepétől megjelenő kötetei is következetesen és elvszerűen mellőzik a tulajdonneveket. Önmagában jelzésértékű, hogy a nagyszótár szerkesztési elveiről szóló tájékoztató mindössze hét sorban foglalja össze a tulajdonnévi címszavak problematikájával kapcsolatos tudnivalókat (Nsz. 1: 30–31). Tulajdonnévi érintettségű, illetve a tulajdonnév kategóriájához közel álló elemek mindenestre, szükségszerűen, előfordulnak anyagában (MÁRTONFI 2015: 91–92).

A tulajdonnévszótárak területére fordítva figyelmünket megállapíthatjuk, hogy történetük nem egy töredékben, torzóban maradt vállalkozást ismer, s a megjelent munkák zöme egyéni, esetleg kisebb munkacsoporthoz kötődő szakmai teljesítményként született meg. Elkészítésük nagy munkát és többirányú szakmai felkészültséget igényel, az elkészült szótárak pedig több szempontból, illetve többféle szakterület számára, s nem ritkán az érdeklődő szélesebb közönségnek is jól hasznosítható anyagot kínálnak.

Ehhez képest sajnálatosnak tűnik, hogy megalkotásuk láthatólag kevésbé minősül (szakmai) közérdeknek, ahogyan általában a lexikográfiai tevékenység tudományos megbecsültsége is bőven hagy kívánnivalókat maga után. Legfontosabb tulajdonnévfajtáink alapvető (név)szótári feldolgozásai mindenesetre rendelkezésünkre állnak, bár számos feladat és lehetőség van még előttünk ezen a téren is. (Mindezekről e tanulmány későbbi szakaszában esik még majd szó.)

4. A tulajdonnevek szótári leírásának lehetőségei

4.1. Fenntartások a tulajdonnevek felvételével kapcsolatban. A tulajdonnevek nyelvszerkezeti elhelyezhetőségének kérdése nem feloldhatatlan probléma, mely azonban nyelvelméleti megközelítéstől függően is okoz több vagy kevesebb gondot a nyelvtudomány művelőinek (vö. VÁRNAI 2005, kül. 64–68). Logikusnak látszik mindenesetre a gondolatmenet: ha a tulajdonnevek nyelvi jelek, akkor nyelvi sajátosságokkal bírnak, és nyelvészeti szempontból is jellemezhetőeknek kell lenniük, tehát (nem csupán enciklopédiába, hanem) szótárba (is) valók. (Az elvi kérdésekről részletesebben l. MUFWENE 1988, a gyakorlatiokról különösen MÖLLER 1995.) Szótározhatóságuk, illetve szótározandóságuk megítélését azonban a tulajdonnevekkel kapcsolatos bizonyos alapvető kérdések, illetve fenntartások is befolyásolhatják. A jellemzőbbek az alábbiak:

1. Lexikai egységek-e a tulajdonnevek? Egyrészt kijelenthető, hogy a lexikon és az onomasztikon több vonatkozásában megkülönböztethető egymástól; többek közt a tulajdonnevek akár több önálló szóból is állhatnak, s a közszókéhoz hasonló módon (ti. szófajok szerint) nem kategorizálhatók (GRANT 2016: 575–576, MÖLLER 1995: 324, VÁRNAI 2005: 64–75). Másrészt azonban, tágabb értelemben a tulajdonnevek is tekinthetők lexikális egységeknek, tehát szótári módon is kidolgozhatók (MÁRTONFI 2015: 87).

2. Van-e jelentése a tulajdonnévnek? A tulajdonnév jelentésének mibenléte sokat vitatott problémaköre a vonatkozó kutatásoknak (összegző módon l. pl. VAN LANGENDONCK 2007: 20–84, SLÍZ 2015: 95–96, RESZEGI 2018). Ennek részleteibe itt nem bocsátkozván bele, azt a típusú megközelítést tarthatjuk célravezetőnek, mely szerint a tulajdonnévnek is van jelentése, bár a közsavakétól eltérően annak lényegét a nevek megkülönböztető és egyedileg azonosító, denotatív szerepében határozhatjuk meg. A szótárak szempontjából mindehhez hozzátehetjük, hogy azok sem eleve csupán fogalmi jelentéssel bíró, hanem más típusú szavakat is felvesznek anyagukba. Mindezek alapján tehát a tulajdonnév szótárba is, jelentésével együtt is felvehető, s utóbbi megadásában az enciklopédikus jellegű meghatározások is helytállóan tekinthetők (vö. MÖLLER 1995: 324). Így a gyakorlatban, „lexikográfiai értelemben a lexikonszerű leírással megadható denotatív jelentést” is tekinthetjük a tulajdonnév jelentésének azok számos típusának, illetve szótári feldolgozásának esetében (HOFFMANN 2006: 445–446, 1. lábjegyzet).

3. A nyelvhez, közelebbről az adott nyelvhez tartoznak-e a tulajdonnevek? A kérdésel kapcsolatban felvethető egyrészt, hogy a tulajdonnevek ismerete bizonyos értelemben helyek, személyek stb. ismeretét jelenti, s a nyelvet ezek nélkül is használhatjuk; azaz: a nevek nem a szorosabban vett nyelvi tudás részét képezik (MUFWENE 1988: 270, 274). Megjegyezhető másrészt, hogy a tulajdonnevek nem nyelvspecifikus elemek olyan módon, mint a közsavak; megalkotásukat követően bármely nyelvben univerzálisan használhatók (MÖLLER 1995: 324). Ugyanakkor a tulajdonnevek fordíthatóságának, nyelvek közötti megfeleltetésének problémája általában (l. pl. FARKAS 2009), illetve a tulajdonneveknek a kétnyelvű szótárakban való jellemző megjelenése a gyakorlatban

(vö. UZONYI 2015: 76–82, FÁBIÁN 2020) szintén figyelmeztet arra, hogy a valóságban korántsem ilyen egyszerű a helyzet. Ezenkívül egy bizonyos tulajdonnévhez egy-egy adott nyelvben különböző, nyelvészetileg releváns információk kapcsolódhatnak, ami ugyancsak a nevek szótározása melletti érvként veendő számításba (vö. MUFWENE 1988: 277, ill. l. még alább).

4. További, gyakorlatias szempontok. Egy nyelv teljes szókészlete a gyakorlatban szótározhatatlan, ám ez ugyanígy – sőt, akár még inkább – igaz a tulajdonnévkincsére. A nyomtatott szótárak esetében a terjedelmi megfontolások – a közzsói és tulajdonnévi állomány együttes szótározásából adódó egyéb problémák mellett – szintén a nevek kihagyása mellett szólhatnak. Ezt ugyanakkor olyan szempontok is befolyásolhatják, mint hogy van-e az adott nyelvnek megfelelő névszótára, ennek hiánya ugyanis értelmezhető lehet úgy, hogy az egyéb szótáraknak többféle feladatot kell magukra vállalniuk (l. a horvát etimológiai szótár példáján: BROZOVIĆ RONČEVIĆ 2008).

4.2. Nyelvi információk a tulajdonnevek szótári leírásában. A tulajdonnevekre vonatkozó nyelvi információk sokfélék lehetnek, egy adott szótár pedig – profiljának megfelelően – ezeknek csupán egy részét tartalmazza. Sajátos esetben akár gyakorlatias ajánlások is létezhetnek, melyek ezen információknak a minimális körét igyekeznek meghatározni. A nemzetközi helynév-standardizáció területén, ennek szempontjából egy helynév leírásában például a következők minősülnek a legszükségesebbeknek: a megnevezett hely pontos meghatározása (különböző tartalmi elemekkel); további (egyéb standardizált, illetve korábbi) nevek megadása; szükség és lehetőség szerint továbbá: nyelvtani nem, szám, határozott, illetve határozatlan forma, kiejtés, hangsúly, hanglejtés, valamint egyéb releváns nyelvi információk, melyek a név használatának jobb megértését szolgálják (MÖLLER 1995: 327–328).

Az alábbiakban a tulajdonnevek szótári leírásában számba vehető nyelvi információk releváns típusait igyekszem felvázolni, néhány rövid megjegyzés kíséretében.

1. **A legalapvetőbb nyelvi információk**, melyek a tulajdonnév jelentését, illetve lényegi használatát meghatározzák:

a) Tulajdonnévi volta: az adott nyelvben meglévő nyelvi elem (nyelvi egység), éspedig nem közzsói (vö. MUFWENE 1988: 269, 275). Ez egyébként azt is jelenti, hogy ilyen értelemben egy megfelelő címmel közzétett pusztán névlista (pl. [férfi/női] keresztnemek betűrendes felsorolása) is szótárként értelmezhető.

b) A tulajdonnév típusa, fajtája: a definícióhoz tartozó megfelelő klasszifikációval; például helynév, illetve településnév; személynév, illetve utónév, közelebből férfi vagy női (ill. akár gendersemleges) utónév. A fentebbi megjegyzéshez is kapcsolódva: az utóbbi információ segíthet például abban, hogy egy keresztnemet megfelelően értelmezzünk, illetve használhassunk (adott esetben például a névviselő, illetve a nyelvtani nemek szempontjából).

c) A tulajdonnév egyedi azonosító értéke: a tulajdonnévi jelentés lényegének megfelelően, a névhez kapcsolódó enciklopédikus információk egy részét is tartalmazva; például helynév esetében a lokalizáció megadásával, konkrét személy nevének esetében a névviselő azonosításával. Utóbbi lehet releváns egy történeti névtár szempontjából, míg egy családnév- vagy keresztnévszótár általában nem tér ki hasonló információkra.

d) Másnyelvű megfelelő megadása: többnyelvű szótárakban alapvető, de más szótár-típusokban is lehetséges nyelvi vonatkozású tájékoztatóként.

e) A tulajdonnév nyelvi formája, névterjedelme: a tulajdonnévvel kapcsolatos lényegi információ, melyet tipikusan már a címszó maga közvetít, ide értve például, többek közt a tulajdonnév szerves részét képező névelő vagy köznévi utótag meglétét, illetve hiányát.

2. **Történeti-etimológiai információk**, melyek a tulajdonnevek szótárakba való felvételét és leírását is a legjellemzőbben (sőt, látszólag szinte tipikusan; vö. MÖLLER 1995: 327) meghatározhatják:

a) A tulajdonnév nyelvi eredete, szerkezete, egykori közszoí jelentések, névadási motivációk: a névcikkek tartalmát legtipikusabban domináló szótári információk (részben és bizonyos értelemben a közszoí szócikkek jelentésmegadásai helyett szereplően).

b) Névtörténeti adatok: különösen a korai adatokra (speciális esetekben akár a keletkezés idejére, körülményeire is) vonatkozó információként.

c) Származéknevek és kapcsolódó nevek: ritkábban, sokszor csupán utaló jellegű elemekként (pl. a keresztnévszótárakban viszont gyakori tartalomként).

d) Köznévi származékok: a tulajdonneveket és a közneveket tartalmazó szótárakba is felvehetők (pl. *freudi elszólás*, *fine china* 'porcelán'; az adott helyről származó lakosság megnevezései: *Capetonians*, *Durbanites* stb.; vö. MÖLLER 1995: 327).

3. **A nyelvi jellemzőkre, szabályokra vonatkozó információk** (vö. MUFWENE 1988: 274 is), melyek potenciális köre erősen nyelvfüggő (a magyar esetében többük például eleve irreleváns):

a) Nyelvtani nem: ha az adott nyelvben létezik (nem csupán, de különösen a rendhagyónak számító esetekben releváns információként).

b) Szám: a többes számú tulajdonnevek kapcsán.

c) Névelőhasználat: a határozott névelővel használandó tulajdonneveknél.

d) Toldalékolás: bizonyos esetekben, mint például a magyar helységnevek hol? és hová? kérdésre válaszoló helyhatározóragjainak vonatkozásában.

e) Kiejtés: különösen idegen nyelvi eredetű, illetve régi(es) nevek esetében.

f) Hangsúly, hanglejtés: előbbi számos, utóbbi egyes nyelvek esetében.

g) Helyesírás, elválasztás: a megfelelő írásrendszerek esetében.

4. **A névhasználati jellemzőkre vonatkozó információk**, amelyek egyébként a további szótári (különösen: történeti-etimológiai) tartalmak szempontjából is fontosak lehetnek:

a) Névváltozatok: az adott nyelven belüli történeti, illetve szinkron névváltozatok, különösen írás- és ejtésváltozatok, illetve a név alap-, sztenderdizált, normatív, hivatalos változata (utóbbiak bizonyos névfajták, így a helységnevek, utónevek esetében tipikusan fontos információként).

b) Névgyakoriság: elsősorban bizonyos névfajták (mint a család- és keresztnévek) esetében jellemző lehetőségként.

c) Nyelvföldrajzi elterjedtség: a fontosabb, hagyományos névfajták több kategóriájában lehetséges (bár a szótárakban inkább ritkán előforduló) tartalomként.

d) Szociokulturális háttér: különösen történeti vonatkozásban, illetve multikulturális társadalmakban jellemző információként (l. a nemzetközi szakirodalomban; pl. zsidó, hugenotta, normann személynevek, vö. MCCLURE 2015: 284).

e) További pragmatikai szempontok, használati, illetve stílusérték, asszociatív potenciál: az adott név használatát befolyásoló további tényezőkként (pl. az informális, illetve szlengnevek esetében; TSEPKOVA 2018: 210–212).

A utóbbiakban számba vett információk némelyike első ránézésre talán enciklopédikus jellegű tartalomnak tűnhet. Mivel azonban olyan, az adott nyelvi elem használatára

vonatkozó tájékoztatást adnak, melyek megfelelői a közszavakat feldolgozó szótárakban is természetesen megtalálhatók, ezeket is nyelvi vonatkozású, azaz szótári jellegű információként kell számon tartanunk.

4.3. Egyéb, enciklopédikus jellegű tartalmak. Az enciklopédikus szótárak sokféle további, az adott tulajdonnévhez, illetve az általa jelölt egyedhez kapcsolható információt tartalmazhatnak. Ilyenek például a helynevek, illetve helységnevek esetében a földrajzi leírás, illetve a lakosságra vonatkozó információk; személynevek esetében a névviselő társadalmi hovatartozásának megadása vagy a híres névviselők életrajzi adatai. Ezek körét, egyáltalán felvételét, valamint részlességét természetesen ezekben az esetekben is az adott konkrét munka célja határozza meg.

5. Tulajdonnevek az egy- és többnyelvű szótárakban

5.1. A tulajdonnevek felvétele az egynyelvű szótárakba. Mint arról az eddigiekben már részletesebben esett szó, az egynyelvű szótárak alapvetően, illetve elsősorban közszoói címszavakat tartalmaznak, s többnyire mellőzik a tulajdonnevek felvételét. Szemléletesen mutatják ezt azok az esetek, amelyek azt is jelzik, hogy egy-egy konkrét, egymással összefüggő és alakilag megegyező tulajdonnév és közszoó több szempontból is elválasztható, illetve lexikográfiai is megkülönböztetendő egymástól. Így például az Oxford English Dictionary címszavai közt ott szerepel a *derby* közszoó, különböző jelentéseivel együtt, de a *Derby* tulajdonnevet (melynek ez a köznevesült formája) már nem találjuk meg a címszók sorában (STYLES 2015: 255). Az más kérdés, hogy egyes esetekben az értelmező szótárbeli jelentés megadásakor is történhet utalás egy-egy köznevesült forma tulajdonnévi hátterére, bár ez tipikusan nem feladata az adott szótártípusnak (a magyar értelmező szótárak példáján l. TAKÁCS 2020: 233–234).

Ez a példa is azt mutatja, hogy a tulajdonnevek címszóként való felvételétől egyébként következetesen tartózkodó szótárak is tartalmazhatnak olyan címszavakat, amelyek közel állnak, illetve szorosan kötődnek a tulajdonnevek kategóriájához. A magyar nyelv nagyszótárának (Nsz.) példájára utalva vissza ezúttal, ide tartozhatnak a köznevesült névformákon túl a tulajdonnévi előtagú, de közszoói értékű összetételek (pl. *Achilles-in*); a jellegzetesen tulajdonnévként, illetve azok részeként használt közszoók (pl. *breki, bányászakadémia*); illetve a tulajdonnevet tartalmazó állandósult szókapcsolatok (pl. *[Boldogaszszony]*, önálló közszoói használatának hiányát a szögletes zárójellel jelezve) is (MÁRTONFI 2015: 92–93, további magyar értelmező szótári típuspéldákra l. UZONYI 2015: 73).

A tulajdonneveknek az egynyelvű szótárakba való felvételét (pontosabban felvételét vagy kizárását, illetve hogy milyen tulajdonneveket és milyen mértékben vesznek fel) többféle tényező befolyásolhatja. Ezek közé tartoznak:

1. Az adott nyelv lexikográfiai hagyományai: például az orosz kizáróbb, a német viszont nyitottabb, változatosabb, s egyúttal kevésbé következetes e szempontból (részletesebben l. UZONYI 2015: 74–76).

2. Az adott szótártípus: a korábban elmondottak szerint az értelmező szótárak általában inkább kizáró, más szótártípusok potenciálisan megengedőbb jellegűek, vagy akár jellemzően befogadóak a tulajdonnevek irányában, mint a kiejtési vagy a helyesírási szótárak (a már említettekhez l. EWALD 2018 is). A szótártípus, illetve az adott szótár érdeklődése, profilja a felveendő tulajdonnevek fajtáit és konkrét egyedeit is nagyban meghatározhatja; például nyelvtörténeti jelentőségű nevek felvételét az etimológiai

szótárban (vö. GERSTNER 2020), a helyi nyelvjárást és környezetet reprezentáló neveket egy tájszótárban (vö. JUHÁSZ 2020), a kulturális és országismereti szempontból fontos tulajdonnevekét egy egynyelvű tanulószótárban (vö. UZONYI 2015: 75–76).

3. Szerzői szándék, szerkesztői, illetve kiadói döntés: számos további szempontot vehetvén figyelembe (pl. az elkészítendő szótár tervezett terjedelme, a szótár által ellátandó funkciók).

Az egyes tulajdonneveknek az egynyelvű szótárakba való bekerülését – ha az adott szótár meg is engedi ezt – mindezekben túl természetesen számos esetlegesség, következetlenség kísérheti (példáit l. az itt fentebb hivatkozott tanulmányokban is).

5.2. A tulajdonnevek felvétele a kétnyelvű szótárakba. A kétnyelvű szótárakban általánosan megszokott jelenség a tulajdonneveknek – elsősorban bizonyos személynév- és helynévfajták képviselőinek, de egyes intézményneveknek is – a címszóként való megjelenése (vö. UZONYI 2015: 76–81). Ezek az adott név másnyelvű megfelelőjéről – ennek hiányában legalább (referenciális, denotatív) jelentéséről –, illetve az adott név használatáról nyújtanak információt az olvasónak. A másnyelvű ekvivalens megadása mind az etimológiailag átlátszatlan tulajdonnevek (pl. a keresztnévek nagy többsége), mind a (legalább részben) közszói elemekből álló tulajdonnevek (pl. intézménynevek, uralkodói ragadványnevek) esetében releváns funkció (utóbbira l. kül. FÁBIÁN 2020: 97–98, ill. 9. és 12. lábj.).

A felveendő tulajdonnevek körét persze jól meg kell válogatni, s bár bekerülésük többé-kevésbé esetlegesnek bizonyulhat, bizonyos szempontok jellemzően az adott tulajdonnevek felvétele mellett szólnak (a magyar, illetve az orosz, német és olasz nyelv viszonylatában l. UZONYI 2015: 76–81, FÁBIÁN 2020: 97). A fontosabb szempontok:

1. A két nyelvben eltérő névforma (hang-, illetve betűsor), vagy akár az azonos forma mellett is eltérő kiejtés, hangsúly. Nem csupán, de különösen is az ún. hamis barátok, a két nyelvben ekvivalensnek tűnő, ám eltérő jelentésű, használatú tulajdonnevek esetén.

2. Sajátos nyelvtani viselkedés (nyelvtani nem, grammatikai esetek) megléte.

3. A tulajdonnév fajtája, jelöltjének fontossága (általában, illetve az adott szótár profiljának szempontjából). Ezek sokféleképpen indokolhatják az adott nevek felvételét, még az olyan első ránézésre talán kevésbé érthető esetekben is, mint a keresztnévek, illetve idegen nyelvű ekvivalenseik megadása (tanulságos elemzéssel l. UZONYI 2015: 77–79).

4. S végül, természetesen a szerzői, szerkesztői, kiadói szándék, illetve a szótár esetleges speciális profilja (pl. útszótár, szakszótár) is nagyban meghatározza a tulajdonneveknek az adott szótárba való bekerülését.

E témakör kapcsán érdemes megjegyeznünk, hogy az ekvivalensek kérdése nem mindig magától értetődő, illetve egyértelmű. Így például a *Pál* keresztnév orosz szótári ekvivalense lehet a *Пал* és a *Павел*, az olasz *Luigi* keresztnévnek a magyar *Lajos* és az *Alajos*, a *Buda* magyar helységnév német megfelelője a *Buda* és az *Ofen* is. (A példák forrása, illetve magyarázata: UZONYI 2015, FÁBIÁN 2020. Eltekintünk itt ugyanakkor attól a kérdéstől, hogy a szótárazandónak ítéltető ekvivalensek körén túlmenően egy-egy keresztnévnek további egyedi megfelelői is számba vehetők lehetnek; vö. FARKAS 2009: 27–32.) A kétnyelvű szótárak körében sajátos helyet elfoglaló kulturális szótárak pedig tipikusan nem is az adott tulajdonnév ekvivalensének megadására, mint inkább a név jelentésének, illetve denotátuma jelentőségének magyarázatára törekednek (SZILÁGYI-KÓSA 2020).

6. Tulajdonnevek a névszótárakban

6.1. A névszótárak típusai. A tulajdonnévszótárak lehetséges típusait különböző szempontok alapján határozhatjuk meg:

1. Jellemzően lexikográfiai megközelítéssel, a fő szótártípusok szerint (elsősorban: történeti és etimológiai, de akár egyéb típusú, pl. kiejtési szótárak).

2. Névtani szempontból, a feldolgozott névfajták szerint, névszótárakként (helynévszótár, keresztnévszótár stb.). Ez tűnik a jellemzőbb megközelítésnek, mely azért is indokolt, mert az egyes névfajták nagymértékben különböznek egymástól, így szótári feldolgozásait eltérő tartalmak, jelleg, illetve problematika jellemzi, s az egyes névfajták is rendszerint különálló szótári feldolgozásban részesülnek. (Nem véletlen, hogy a nemzetközi lexikográfiai kézikönyvek is fő névfajták szerinti fejezetekben tárgyalják a tulajdonnévszótárak kérdéskörét: HAUSMANN et al. Hrsg. 1989–1990. 2: 1267–1296, DURKIN ed. 2015: 255–291.) Tipikusan önálló munkákként jelennek meg például a keresztnévszótárak és a családnévszótárak, míg a két névfajta együttes feldolgozására jóformán csak az elképzelés szintjén idézhetünk példát (vö. TUCKER 2008). E névszótári típusok mellett léteznek, ám jóval ritkábbak azok a névszótárak, amelyek a tulajdonnevek szélesebb körét, többféle fajtáját dolgozzák fel együttesen saját szempontjaik szerint (pl. a névkiejtési szótárak; I. MAGAY 1970, ill. 1974). Egyes névszótárak több fő szótár-típus jellemzőit egyesítik magukban.

3. A szótárak forrásanyaga, profilja, jellege, célja, célközönsége alapján beszélhetünk továbbá szinkrón vagy diakrón, deskriptív vagy preskriptív szempontú (ill. normatív), tudományos célú vagy ismeretterjesztő jellegű stb. névszótárakról (vö. MAGAY 2015).

Összességében tehát többféle kereszteződő szempont lehetséges, melyek alapján elvileg a névszótárak igen változatos tipológiájával számolhatnánk. Ugyanakkor nem minden elképzelhető típus fordul elő a valóságban, nem is lennének egyformán relevánsak, szükségesek, illetve megvalósíthatók (a családnévszótárak lehetséges tipológiájának példáján I. BRENDLER 2002).

Önmagában az egyes névfajták szótári feldolgozásának is igen eltérő esélyei vannak a gyakorlatban. Egyértelműen a keresztnévszótárak alkotják a legnagyobb érdeklődésre számot tartó, s így egyúttal a leggyakoribb névszótári típust. A családnévszótárak már jóval ritkábbak, más személynévfajták pedig még kevésbé kapnak, illetve kaphatnak önálló, szótári jellegű feldolgozást. A személynevek melletti másik fő névfajtát magukba foglaló helynévszótárak képezik a tulajdonnévszótárak hasonlóképp jellemző további nagy kategóriáját. Az egyéb névfajták esetében a névszótári feldolgozások azonban már jóval ritkábbnak számítanak (vö. SEIBICKE 1990b).

Az egyazon típust képviselő egyes névszótárak konkrét tartalmuk, jellegük, kidolgozottságuk alapján természetesen szintén változatos képet mutatnak. Ennek legszemléletesebb példáját, természetesen, a keresztnévszótárak különösen gazdag palettája (vö. HAJDÚ 1977, FARKAS 2006, SLÍZ 2020a) szolgáltatja.

6.2. A névszótári tartalmak és struktúrák. A névlexikográfia területén a szótári struktúra kialakításában, a tartalom megválogatásában és elrendezésében sajátos kérdésekkel és megoldásokkal is találkozhatunk. (Több vonatkozásukhoz, áttekintő igényrel, a főbb névfajták szótári feldolgozásai kapasan I. STYLES 2015, MCCLURE 2015.)

Mindenekelőtt két alapvető műfaj különbségével kell számot vetnünk: a névtári és a névszótári jellegű feldolgozás és közzététel lehetőségével. A névtár a nevek jelöltjei

(a denotátumok) szerinti megközelítést alkalmazza: személynévtárak esetén a személyek, helynévtárak esetén a megnevezett helyek szerinti, a földrajzi elvet is figyelembe vevő elrendezést. A névszótár ugyanakkor a jelölők (az egyes névformák, azaz a nyelvi szempontú megközelítés) szerinti, tisztán betűrendes közzétételi módot követi. Előbbi típus az adattári, utóbbi a szótári jellegű munkákhoz köthető. A két tipikus műfaj közt azonban számos érintkezést, átmeneti lehetőséget, illetve konkrét munkát ismerünk. (A kérdéskörhöz l. pl. PAPP 1966, KOVÁCS 2020.)

Szótári szempontból egészen egyedi elrendezéseket tesz lehetővé a keresztnévanyag közzététele. A férfi és a női keresztnéveket elkülönítő hagyományok, illetve névjogi szabályozás esetén – mint Magyarországon – a keresztnévkincs jellemzően kétfelé, férfi és női nevekre oszlik. Ennek megfelelően, célszerűségből is, a keresztnévszótári feldolgozások szintén eleve kétfelé, akár külön kötetekre is oszthatják anyagukat. A keresztnévanyag közzétételének további sajátos módja lehet a névnapok szerinti elrendezés. De akad példa a keresztnévanyag etimológiai, illetve jelentéstani szempontú, avagy a szociokulturális jelleg és konnotációk szerinti tagolására és közzétételére is. (FARKAS 2006: 248, MCCLURE 2015: 274.)

A szótárba bekerülő névanyag megválogatása sokféle szempont alapján történhet. Befolyásolja ezt az adott névfajta, illetve a feldolgozandó névállomány jellege, a szótár célkitűzése és profílja, az egyes nevek bármely értelemben vett jelentősége, a kapcsolódó szakirodalom fejlettsége, s további kifejezetten gyakorlatias tényezők és megfontolások, de esetlegességek is (l. még TUCKER 2008: 196–198). A tartalmi elemeket, a szótárba felvett információk típusait is hasonló vonatkozások határozzák meg.

A szócikkesítés szempontjából természetesen alapvető feladat a poliszémia, a szinonímia és a homonímia jelenségének a tulajdonnevek körében megfelelő értelmezése, illetve az ezzel összefüggő gyakorlati problémák megoldása. Ugyanakkor már az alak vagy a jelentés alapján történő szócikkesítés kérdése is elsőrendű fontosságú lehet, amint azt legszemléletesebben helynévszótáraink mutatják. KISS LAJOS ismert és elismert munkája, a Földrajzi nevek etimológiai szótára (FNESz.) e szempontból tulajdonképpen inverze a közszavak állományát feldolgozó szótáraknak, ugyanis a szócikkek szervező elve az azonos denotátumra való vonatkozás: az azonos helyekre vonatkozó különböző neveket egy szócikken belül dolgozza fel. A debreceni helynévkutatók későbbi szótári vállalkozása, a Korai magyar helynévszótár (KMHsz.) ezzel szemben az egyébként jellemző szótári megközelítést képviseli, mely az egyes névalakokat alapul véve építi fel szócikkeinek sorát. (A problémakörre l. HOFFMANN 2006: 445–447.)

A címszó kiválasztása, illetve meghatározása többféle szempont mérlegelését igényelheti a történeti jellegű névszótáraknál (részletesebben l. HOFFMANN 2006), s általában minden olyan névállomány szótári feldolgozásánál, melyek esetében nem indulhatunk ki egyszerűen a sztenderd névváltozatokból. Szerepet játszhat ebben olyan nyelvészeti jellegű szempont, mint az etimológia, de névhasználati tényezők, mint a névgyakoriság kérdései is. A bokrosítás lehetőségeit és esetleges alkalmazását az adott szótár jellege, anyaga és készítőinek szándékai határozzák meg.

A lemmatizáció, illetve a kialakítandó betűrend kapcsán vethet fel kérdéseket egyes névszerkezetek (pl. a tipikusan több szóból álló intézménynevek vagy címek, a határozott névelőt tartalmazó tulajdonnevek), illetve bizonyos nyelvek sajátos grammatikai jellemzőinek megléte (dél-afrikai példákön l. MÖLLER 1995: 325–326).

Végezetül érdemes röviden említést tenni a névszótárak járulékos részeiről is. Egyrészt fontosnak kell tartanunk a szótárral és használatával kapcsolatban eligazító, szakszerű,

együttal azonban gyakorlatias és felhasználóbarát szótári bevezetőket. Ezek jelentőségét olykor a szakma is alábecsüli, a laikus névszótárak esetében viszont különösen szembesülhetünk a hiányokkal (legszembeütőbbben természetesen a keresztnévszótárak körében). Másrészt külön érdemes itt szólnunk a névszótárak mutatóinak lehetőségeiről. E téren elsősorban a névelemmutatók, illetve a névvégmutatók előnyeire utalhatunk. Ezeket a számítógépes szótárkészítés korában már könnyen el lehet készíteni, s függelékként csatolni az alaplához (l. pl. az ezredelőn megjelent névtörténeti szótárainkban: ÁSzt., KMHsz.). Névvégmutató feldolgozások, az egykori technológiai lehetőségek híján vagy a terjedelem okán is, később külön szótári műként születtek meg (mint a CsnSz.-hez másfél évtizeddel később elkészült CsnVégSz., vagy az ÚCsnT.-hez eredetileg tervezett, de meg nem jelent a tergo változat esetében).

7. Feladatok és lehetőségek a tulajdonnevek szótári feldolgozásában

7.1. A megfelelő információk közvetítésének szükségessége. A tulajdonnevek szakszerű szótári feldolgozásai megbízható adatokat és információkat nyújtanak mind a tudományosság különböző területei, mind az érdeklődő szélesebb közönség számára.

Ahogy a tulajdonnevek lexicográfiájának láthatólag legjellemzőbb összetevője a nevek történeti-etimológiai szempontú vizsgálata, úgy szótári feldolgozásaik további tudományos hasznosíthatóságát is legszemléletesebben ezekkel példázhatjuk. A történeti hely- és személynévanyag elemeivel kapcsolatos információk általában számos nyelvtörténeti tanulsággal járnak, köztük a szókincs kutatásának, s így együttal más szótáraknak a szempontjából is: korábbi adatolásra, akár addig ismeretlen közszavak kimutatására, korábbi adataink és ismereteink újraértékelésére biztosíthatnak újabb lehetőségeket (az angol lexicográfia példáin l. GRANT 2016: 573–574, 576–583). A történeti névanyag nyelvtudományon kívüli felhasználására a legjobb példákat pedig a történettudomány szolgáltatja. E vonatkozásaik alapján is fontos feladat – különösen korai nyelvemlékeink és nyelvtörténeti korszakaink, illetve eddig kevésbé vagy módszeresen még nem vizsgált forrásaink esetében – a névtörténeti adatok feltárása, egyebek mellett módszeres és jól használható szótári típusú feldolgozása. Fontos eredmény ezért magyar vonatkozásban például, hogy az utóbbi két évtizedben az Árpád- és Anjou-kori magyar tulajdonnévanyagot reprezentatív igényrel feldolgozni szándékozó történeti szótárak is készültek (ÁSzt., SLÍZ 2011 és 2017, ill. HA., KMHsz.), bár további teendőkkel (mint az Árpád-kori névállomány etimológiai szótári feldolgozásában) e téren is számolnunk kell még (vö. még N. FODOR 2020, KOVÁCS 2020).

Fontos feladat továbbá, hogy a nagyközönség számára is színvonalas, megbízható és megfelelően használható szótári feldolgozások álljanak rendelkezésre. Ezek általános értelemben vett ismeretterjesztő szerepükön túlmenően további, gyakorlatias funkciókat is betölthetnek. Erre adnak példát a helységnév-azonosító szótárak (legreprezentatívabb képviselőjük: LELKES 2011), különösen pedig a leginkább közhasználatúnak, gyakorlati célúnak számító névszótári típus, a szülők névválasztását segíteni hivatott utónévkönyvek kínálata. Utóbbiak közt számos laikus, akár kifejezetten szakszerűtlen, dilettáns, sőt áltudományos munka található, a keresztnévszótárakban szóba jöhető félrevezető információk és tartalmak, illetve az elkövethető hibák széles palettáját produkálva (részletesebb elemzésüket l. SLÍZ 2020a, 2020b; persze hasonló a helyzet az online utónévkeresők körében is, l. FARKAS 2019: 65–74). Mindez amellel is hangsúlyozandó, hogy ugyanakkor szakszerű magyar utónévkönyvek (mint a MUnk. és különböző kiadásai; speciális profillal

FEKETE 2007; KnE., FERCSIK–RAÁTZ 2017a és 2017b), illetve az MTA Nyelvtudományi Intézetében készült, online elérhető Utónévkereső (Unk.) is rendelkezésre áll az érdeklődőknek. A keresztnévszótárak területén ellátandó feladat továbbá a kifejezetten a nemzeti és etnikai kisebbségek névadását, névválasztását támogató névkönyvek biztosítása (ezekről l. RAÁTZ 2005, FARKAS 2019: 74–75). Ez – a jogszabályi elvárásnak eleget téve, ugyanakkor változó kidolgozottságban – rendelkezésre áll a hazai nemzeti és etnikai kisebbségeknek (S. DÁVID szerk. 2004, BRENNER–ERB–KNIPF 2015; utóbbi immár egy 2., átdolgozott és bővített kiadást képviselve a német kisebbség vonatkozásában). Ezekhez képest bizonyos fáziskéséssel, de a határon túli magyarság sajátos szempontjainak megfelelően is készült már utónévkönyv, azonban a paletta itt még igen hiányos (romániai magyar vonatkozásban l. J. KOVÁCS 2018; szlovákiai viszonylatban előkészületben, vö. BAUKO 2016; máshonnan hasonló munkáról nincs tudomásunk). Az utóbbi kiadványok egyúttal a viszonylag ritkának számító kétnyelvű névszótárak sajátos típusát is képviselik.

A magyar tulajdonnévanyaggal kapcsolatos alapvető, rendszerezett és szakszerű információkat a nemzetközi szinten, idegen nyelven is fontos elérhetővé, illetve hozzáférhetővé tenni. Ennek lehetnek jó eszközei az idegen nyelvű, illetve kétnyelvű, legalábbis idegen nyelvű bevezetővel és tájékoztatóval ellátott, reprezentatív anyagú névszótárak. Ezen a téren azonban viszonylag kevés munkát tudunk felmutatni. Készült kétnyelvű keresztnévszótár a szinkrón magyar keresztnévkincsről (angol–magyar: HAJDÚ 1983, román–magyar: J. KOVÁCS 2018), és német nyelven is közzétett bevezetője (illetve latin forrásszövegei) révén az Árpád-kori személynévtár (ÁSznt.) tartalma is hasznosítható lehet a magyarul nem tudó külföldi kutatók számára. A családnévszótárak palettájáról kétnyelvű, bár szűkös információtartalmú sajátos munka állhat az angolul olvasó érdeklődők rendelkezésére (CsnVégSz., a CsnSz. a tergo feldolgozásaként). A helynévszótárak kategóriáját pedig legújabb helységnevezonosító szótárunk képviseli e szinten (LELKES 2011; angol és német nyelvű használati útmutatóval). Bizonyos mértékű idegen nyelvi útmutatással néhány további névszótári jellegű munka (névszótár, -adattár, mutatókötet) is rendelkezik (l. FARKAS 2015: 38). Mindezekon túl pedig különösen jó lehetőséget nyújthatnak az olyan lehetséges nemzetközi projektek, amelyek más nyelvek névkincse mellett magyar anyag szótári feldolgozására is vállalkoznak. Ennek kínálja jó példáját a Dictionary of Medieval Names from European Sources (DMNES.) című online nemzetközi keresztnévszótári projekt, melynek magyar szerkesztője és magyar modulja is van (bővebben l. UCKELMAN–SLÍZ 2015). A magyar névtani lexikográfiának ezekben az irányokban szintén lennének még feladatai, elősegítendő a magyar nyelvű, s főleg a magyar eredetű tulajdonnévanyag jobb megismerését és helytállóbb értelmezését, kezelését a nemzetközi szakirodalomban, különösen a kárpát-medencei térségben, a szomszédos országok és nyelvek szakirodalmában, egyúttal névszótáraiban (vö. az aktuális körképpel, a jelen kötetben: BENŐ 2020, BAUKO 2020, SEBESTYÉN 2020).

7.2. Az elektronikus, illetve online szótárak lehetőségei. A szótárak készítésének, közzétételének és használatának területén részben lezajlott, részben folyamatban lévő paradigmaváltás része, hogy a hagyományos, papíralapú szótárak mellett egyre nagyobb szerepet kapnak az elektronikus, illetve digitalizált, s még inkább az informatizált, többnyire online hozzáférhető munkák. Ezek számos jellemző előnnyel bírhatnak (vö. pl. GAÁL 2015, PAJZS 2015):

1. Jobb (szélesebb körű, könnyebb, gyorsabb) hozzáférést biztosítanak az adott szótári munkához (különösen az interneten könnyen megtalálható és szabad eléréssel használható szótárak esetében).

2. A papírszótárakat jellemző terjedelmi korlátok nem érvényesek rájuk, ami egyrészt a szótári anyag, tartalom, másrészt a szótár, a szócikkek kevésbé tömör és kötött szerkesztési-közzétételi módjait tekintve nagyobb fokú szabadságot, jobb áttekinthetőséget és további új lehetőségeket teremt.

3. Célszerűbb (gyorsabb, hatékonyabb, akár egyénre szabott) felhasználást (kereshetőség, megjelenítés) biztosítanak anyagukban.

4. Könnyebben (gyorsabban, jobb rendszerességgel) bővíthető, frissíthető, fejleszhető a tartalmuk.

5. Sokoldalúan bővíthetők, összekapcsolhatók más elektronikus tartalmakkal, alkalmazásokkal – a tulajdonnévszótárak esetében különösen az alábbi irányokban, illetve vonatkozásokban:

a) További szótárak, névszótárak, a megfelelő tartalmakkal összefüggésben (pl. gördített etimológizálás esetén).

b) Kapcsolódó névadattárak, adatbázisok (és akár forrásanyagok) az adatok vonatkozásában.

c) Statisztikai információk, illetve ezek vizuális megjelenítését lehetővé tevő alkalmazások (pl. aktuálisan is generálható diagram, grafikon).

d) Névatlaszok, illetve térinformatikai alkalmazások, a kapcsolódó adatok nyelv- földrajzi képének (területi elterjedtség, sűrűség és gyakoriság) megjelenítésére.

e) További, enciklopédikus jellegű információk, tartalmak (pl. híres névviselők, helytörténeti vonatkozások), a felhasználói érdeklődés, igények sokoldalúbb, multifunkcionális kielégítésére.

Az elektronikus, elsősorban online szótárak tehát számos előnnyel rendelkezhetnek a hagyományos, papíralapú szótárakkal szemben. Ezekkel a lehetőségekkel a magyar tulajdonnévszótárak területén azonban egyelőre mérsékelt sikerült élni.

A legjellemzőbb eredmény e téren, hogy több – papíralapon is megjelent – névszótárunk egyúttal digitális formában, szabadon elérhető, (pdf fájlként) le is tölthető az internetről, anyagukban így egyúttal szabadszavas kereséssel is kutathatunk. Az informatizált szótári jellegű feldolgozások tipikus és egyelőre lényegében kizárólagos hazai képviselői, nem meglepő módon, a széles körű érdeklődést kielégíteni szándékozó utónévkeresők. A műfaj aktuális képviselői szakszerűségük, információgazdagságuk, praktikusságuk, valamint naprakészségük és ismertségük alapján igen változatos palettát alkotnak (bővebb elemzéssel l. FARKAS 2019: 65–74). Példájuk jól jelzi, hogy a fentebb említett előnyök, könnyebbségek – ebben a szótártípusban a szótári alaptartalmak máshonnan való viszonylag egyszerű átemelhetőségével együtt – az amatőr, szakszerűtlen munkáknak is nagymértékben kedveznek. Tanulságosnak látszik ugyanakkor az is, hogy míg az MTA Nyelvtudományi Intézetében fejlesztett Utónévkereső (Unk.) a legsokoldalúbb, tartalmát és szakszerűségét tekintve egyaránt a legjobb magyar online utónévkereső alkalmazás, többféle gyakorlatias szempontból (mint a folyamatos fejlesztés és naprakészség, a kiegészítő alkalmazások, illetve a széles körű ismertség hiányosságai alapján) mégsem tudja teljes mértékben kibontakoztatni a benne rejlő lehetőségeket.

A szótári tartalmakhoz kapcsolt kiegészítő alkalmazásokra ugyancsak az utónévkeresők közt találunk jó példát: a nem igazán szakszerű, de folyamatosan és sikeresen fejlesztett Magyar Keresztnevek Tára (MKT.) oldalán – a népességnyilvántartás statisztikai

adatsoraira épülően – a felhasználó által kiválasztott nevek divatjának időbeli alakulását látványosan bemutató grafikon egy kattintással előállítható. A térinformatikai, illetve térképes megjelenítés lehetőségei egyelőre az online névtárak és névátlaszok példáin szemléltethetők (TMCsA., ill. MNH., EHA.). Ezek a megfelelő online névszótárhoz is hasonlóképpen kapcsolódhatnak, ha állna ilyen a rendelkezésünkre (vö. a nemrég zárult német családnévátlasz-, illetve az ennek folytatásaképpen is közel 25 [!] éves időtartamúra tervezett elektronikus német családnévszótár-projekt példájával; bővebben I. BÁRTH 2019: 156–158).

7.3. Zárásképpen. Az egyes nyelvekre vonatkozó kutatások kiterjedtségének és színvonalának jellemző mutatója szótárirodalmának gazdagsága – állapíthatjuk meg általában, s így a tulajdonnevek szótári feldolgozásának témaköre kapcsán is (vö. HOFFMANN 2006: 452). A hazai, illetve magyar nyelvű lexikográfiai munkálatok támogatásának terén azonban sok tennivaló akadna még, melyek az előttünk álló lehetőségek jobb kihasználását segíthetnék. E komoly szakértelmet követelő, s igencsak idő- és munkaigényes területen a stabil és hosszabb távon tervezhető szakmai és intézményi háttér, a kiszámítható anyagi és erkölcsi támogatás, illetve az ezeket biztosító tágabb tudományos és társadalmi környezet közreműködésére nagy szükség lenne. Különösen akkor, ha valóban nagyívű, továbbá az egyes szótárak elkészítése mellett azok folyamatos fejlesztését (elektronikus, online szótárak esetében már csupán a fenntartását is) biztosító szótári projekteket szeretnénk célul magunk elé tűzni. Ezek vonatkozásában, egyfelől, nem tűnnek éppen kedvezőnek a körülmények. Másfelől viszont, az egyre nagyobb számban és egyre inkább hozzáférhetővé váló (digitalizált) forrásanyagok, a vonatkozó kutatások eddigi bőséges eredményei és színvonala, valamint napjaink informatikai lehetőségei jó alapot és lehetőségeket biztosíthatnak e speciális terület művelői és várható újabb, ígéretes jövőbeli eredményei számára is.

Felhasznált források

- ÁSznt. = FEHÉRTÓI KATALIN, *Árpád-kori személynévtár 1000–1301*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004.
- Ball. = BALLAGI MÓR, *A magyar nyelv teljes szótára 1–2*. Franklin, Pest, 1867–1872.
- BRENNER KOLOMAN – ERB MARIA – KNIPF ERZSÉBET 2015. *A magyarországi német utónevek jegyzéke*. 2., átdolgozott és bővített kiadás. Magyarországi Németek Országos Önkormányzata, Budapest. <http://ldu.hu/attachments/file/55c1da40ce468a37560000b8> (2020. 05. 31.)
- CzF. = CZUCZOR GERGELY – FOGARASI JÁNOS, *A magyar nyelv szótára 1–6*. Emich Gusztáv / Athenaeum, Pest/Budapest, 1862–1874.
- CsnE. = HAJDÚ MIHÁLY, *Családnevek enciklopédiája. Leggyakoribb mai családneveink*. A magyar nyelv kézikönyvei 17. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2010.
- CsnSz. = KÁZMÉR MIKLÓS, *Régi magyar családnevek szótára XIV–XVII. század*. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest, 1993.
- CsnVégSz. = *Régi magyar családnevek névvégmutató szótára XIV–XVII. század*. Szerk. FARKAS TAMÁS – F. LÁNCZ ÉVA ANNA. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest, 2009.
- S. DÁVID EMESE szerk. 2004. *Nemzeti és etnikai kisebbségek utónévkönyve*. Aranyhal Könyvkiadó, Budapest.

- DMNES. = *Dictionary of Medieval Names from European Sources*. Főszerk. UCKELMAN, SARA L. <http://dmnes.org> (2020. 05. 31.)
- EHA. = *Erdélyi Helynévtörténeti Adattár és interaktív névföldrajzi atlasz*. Szerk. BÁRTH M. JÁNOS. SZABÓ T. ATTILA helynévgyűjtése alapján. <http://eha.elte.hu> (2020. 05. 31.)
- FEKETE ANTAL 2007. *Keresztneveink, védőszentjeink*. 3., javított és bővített kiadás. Szent István Társulat, Budapest.
- FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT 2017a. *Keresztnevek. A legfontosabb tudnivalók a leggyakoribb nevekről*. Az ékeesszólás kiskönyvtára 46. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT 2017b. *Örök névnaplár. A mai magyar keresztnevek legteljesebb gyűjteménye*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- FNESz. = KISS LAJOS, *Földrajzi nevek etimológiai szótára* 1–2. 4., bővített és javított kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.
- Gl. = *Régi magyar glosszarium. Szótárak, szójegyzékek és glosszák egyesített szótára*. Szerk. BERRÁR JOLÁN – KÁROLY SÁNDOR. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984.
- HA. = *Helynévtörténeti adatok a korai ómagyar korból* 1–4. Közzéteszi HOFFMANN ISTVÁN – RÁCZ ANITA – TÓTH VALÉRIA. A Magyar Névarchívum Kiadványai 1, 3, 25, 43. KLTE Magyar Nyelvtudományi Tanszék / Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1997–2017.
- HAJDÚ MIHÁLY 1983. *Magyar–angol, angol–magyar keresztnévszótár / Hungarian–English, English–Hungarian Dictionary of Christian Names*. ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport, Budapest.
- KMHsz. = *Korai magyar helynévszótár 1000–1350*. 1–. Szerk. HOFFMANN ISTVÁN. A Magyar Névarchívum Kiadványai 10. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Debrecen, 2005–.
- KnE. = FERCSIK ERZSÉBET – RAÁTZ JUDIT, *Keresztnevek enciklopédiája. A leggyakoribb női és férfi nevek*. A magyar nyelv kézikönyvei 16. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2009.
- J. KOVÁCS MAGDA 2018. *Magyar–román, román–magyar összehasonlító keresztnévszótár / Dicționar comparativ maghiar–român, român–maghiar al numelor de botez*. AESZ-füzetek 16. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy.
- LELKES GYÖRGY 2011. *Magyar helységnév-azonosító szótár*. Argumentum – KSH Könyvtár, Budapest.
- MAGAY TAMÁS 1974. *Idegen nevek kiejtési szótára*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- MKLSz. = *A magyarországi középkori latinság szótára* 1–. Kiad. HARMATTA JÁNOS etc. Akadémiai Kiadó etc., Budapest, 1987–.
- MKT. = *Magyar Keresztnevek Tára*. <http://magyarnevek.hu> (2020. 05. 31.)
- MNH. = *Magyar Nemzeti Helynévtár*. Szerk. HOFFMANN ISTVÁN – TÓTH VALÉRIA. <http://mnh.unideb.hu> (2020. 05. 31.)
- MTsz. = *Magyar tájszótár* 1–2. Szerk. SZINNYEI JÓZSEF. Hornyánszky, Budapest, 1893–1901.
- MUnk. = LADÓ JÁNOS – BÍRÓ ÁGNES, *Magyar utónévkönyv*. Vince Kiadó, Budapest, 1998.
- Nszt. = *A magyar nyelv nagyszótára* 1–. Főszerk. ITTÉZS NÓRA. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 2006–.
- NySz. = *Magyar nyelvtörténeti szótár a legrégebb nyelvemlékektől a nyelvújításig* 1–3. Szerk. SZARVAS GÁBOR – SIMONYI ZSIGMOND. Hornyánszky, Budapest, 1890–1893.
- PARRÓTT, JEREMY 2004. *Change all the Names. A Samuel Beckett Onomasticon*. The Kakapo Press, Szeged.
- RejtőLex. = *Rejtő lexikon. Rejtő Jenő 27 nagyregényének világa 2500 szócikkben*. Főszerk. FARKAS ANDRÁS. Quattrocento, Budapest, 2012.
- SLÍZ MARIANN 2011. *Anjou-kori személynévtár (1301–1342)*. Históriaantik, Budapest.

- SLÍZ MARIANN 2017. *Anjou-kori személynévtár (1343–1359)*. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. <https://doi.org/10.26546/5061158>
- TMCsA. = *Történeti magyar családnévtan*. Szerk. N. FODOR JÁNOS. <http://www.csaladnevtanlasz.hu> (2020. 05. 31.)
- TÓTFALUSI ISTVÁN 2010–2011. *Irodalmi alakok nagy lexikona. 1. Mítoszok és mondák. 2. Magyar irodalom*. Argumentum, Budapest.
- ÚCsnT. = HAJDÚ MIHÁLY, *Újmagyarkori családnéveink tára XVIII–XXI. század. I. Adatok*. Szerzői kiadás, Budapest, 2012.
- Unk. = *Utónévkereső*. Készítette RAÁTZ JUDIT – SASS BÁLINT. <http://corpus.nyud.hu/utonevportal> (2020. 05. 31.)

Hivatkozott irodalom

- ARANKA GYÖRGY 1795–1796/1978. A jó szótár követelményeiről. In: ÉDER ZOLTÁN, *Benkő József nyelvészeti munkássága és az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 275–284.
- BÁBA BARBARA 2020. A Magyar földrajzi köznevek táráról. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Tulajdonnevek és szótárak*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 223–230. <https://doi.org/10.26546/4892373.14>
- BÁRTH M. JÁNOS 2019. Az európai névföldrajzi kutatások és digitális névadatbázisok az online térben. Nemzetközi kitekintés. *Névtani Értesítő* 41: 153–163. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2019.8>
- BAUKO JÁNOS 2016. Alkalmazott névtudomány, anyanyelvi keresztnévtervezés Szlovákiában. *Magyar Nyelvőr* 140: 267–278.
- BAUKO JÁNOS 2020. Magyar tulajdonnevek a cseh és szlovák névszótárakban. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Tulajdonnevek és szótárak*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 199–207. <https://doi.org/10.26546/4892373.12>
- BENŐ ATTILA 2020. Magyar tulajdonnevek a román névszótárakban. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Tulajdonnevek és szótárak*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 187–197. <https://doi.org/10.26546/4892373.11>
- BLANÁR, VINCENT 2009. *Vlastné meno vo svetele teoretickej onomastiky / Proper Names in the Light of Theoretical Onomastics*. Matica slovenská, Martin.
- BRENDLER, SILVIO 2002. On the Lexicography of English Surnames (LES). Some problems and prospects. In: BOULLÓN AGRELO, ANA ISABEL ed., *Actas do XX Congresso Internacional de Ciências Onomásticas, Santiago de Compostela, 20–25 setembro 1999*. Fundación Pedro Barrié de la Maza, A Coruña. 1299–1306.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA 2008. How to treat the proper name in an encyclopaedic dictionary. In: BRYLLA, EVA – WAHLBERG, MATS eds., *Proceedings of the 21st International Congress of Onomastic Sciences. Uppsala, 19–24 August 2002*. Institut för språk och folkminnen, Uppsala. 4: 48–57.
- DURKIN, PHILIP ed. 2015. *The Oxford Handbook of Lexicography*. Oxford University Press, Oxford. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199691630.001.0001>
- EICHLER, ERNST 1995. Methoden und Probleme der Namenlexikographie: Slavisch und Deutsch-Slavisch. In: EICHLER, ERNST et al. Hrsg., *Namenforschung / Name Studies / Les noms propres. Ein internationales Handbuch zur Onomastik / An International Handbook of*

- Onomastics / Manuel international d'onomastique*. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 11/1–2. Walter de Gruyter, Berlin – New York. 1: 329–334. <https://doi.org/10.1515/9783110114263.1>
- EICHLER, ERNST et al. Hrsg. 1995–1996. *Namenforschung / Name Studies / Les noms propres. Ein internationales Handbuch zur Onomastik / An International Handbook of Onomastics / Manuel international d'onomastique*. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 11/1–2. Walter de Gruyter, Berlin – New York.
- EWALD, PETRA 2018. Namen im Orthographiewörterbuch. In: HEUSER, RITA – SCHMUCK, MIRJAM Hrsg., *Sonstige Namenarten. Stiefkinder der Onomastik*. De Gruyter, Berlin–Boston. 407–432. <https://doi.org/10.1515/9783110547023-018>
- FÁBIÁN ZSUZSANNA 2015. A szótár, illetve a lexikon és az enciklopédia megkülönböztetése az „enciklopédikus szótár” műfajának tükrében. In: FÁBIÁN ZSUZSANNA – SZÖLLŐSY ÉVA szerk., *Szótár, lexikon, enciklopédia. Kérdések és feladatok*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 172. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 17–38.
- FÁBIÁN ZSUZSANNA 2020. Tulajdonnevek az olasz–magyar szótárakban. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Tulajdonnevek és szótárak*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 95–107. <https://doi.org/10.26546/4892373.6>
- FÁBIÁN, ZSUZSANNA ed. 2012. *Hungarian Lexicography II. Monolingual and Special Dictionaries*. Lexikográfiai füzetek 6. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- FÁBIÁN ZSUZSANNA – SZÖLLŐSY ÉVA szerk. 2015. *Szótár, lexikon, enciklopédia. Kérdések és feladatok*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 172. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- FARKAS TAMÁS 2006. Keresztnévkönyvek – keresztnévtárak – keresztnévszótárak Magyarországon. In: MÁRTONFI ATTILA – PAPP KORNÉLIA – SLÍZ MARIANN szerk., *101 írás Pusztai Ferenc tiszteletére*. Argumentum Kiadó, Budapest. 246–252.
- FARKAS TAMÁS 2009. A tulajdonnevek fordításának alapkérdéseiről. *Diadal vagy Viktória, Eugén vagy Jenő? Fordítástudomány* 11/2: 22–35.
- FARKAS, TAMÁS 2012. Proper Name Dictionaries in Hungary. In: FÁBIÁN, ZSUZSANNA ed., *Hungarian Lexicography II. Monolingual and Special Dictionaries*. Lexikográfiai füzetek 6. Akadémiai Kiadó, Budapest. 307–329.
- FARKAS TAMÁS 2015. A nemzetközi névkutatás és magyar kapcsolatai. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 23–47.
- FARKAS TAMÁS 2019. Keresztnévszótárak és utónévportálok. A magyar keresztnévanyag feldolgozása online és határok nélkül. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig X. Nevek a nyelvpolitikai küzdőtérben. A 2019. június 8-i révkomáromi névföldrajzi tanácskozás előadásai*. Savaria University Press, Szombathely. 63–80.
- FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk. 2020. *Tulajdonnevek és szótárak*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. <https://doi.org/10.26546/4892373>
- FEKETE ANTAL 1991. *Keresztneveink nyomában. (Bod Péter névjegyzékének vizsgálata.)* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 191. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- N. FODOR JÁNOS 2020. A történeti személynévszótárak. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Tulajdonnevek és szótárak*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 145–164. <https://doi.org/10.26546/4892373.9>
- GAÁL PÉTER 2015. Nyelvi és enciklopédikus információk az online szótárakban. In: FÁBIÁN ZSUZSANNA – SZÖLLŐSY ÉVA szerk., *Szótár, lexikon, enciklopédia. Kérdések és feladatok*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 172. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 127–135.

- GERSTNER KÁROLY 2020. Tulajdonnevek a történeti és etimológiai szótárakban. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Tulajdonnevek és szótárak*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 39–52. <https://doi.org/10.26546/4892373.3>
- GLUŠAČ, MAJA – DOMORAD, BERNARDICA – DOMAZET, BETINA 2018. A magyar névanyag a horvát szótárakban. In: VÖRÖS FERENC – LEHOČKI-SAMARDŽIĆ ANNA szerk., *A nyelvöldrajztól a névföldrajzig IX. Név és társadalom a magyar nyelvterület peremén*. Savaria University Press – Glotta Nyelvi Intézet, Szombathely–Eszék. 97–109.
- GRANT, ALISON 2016. Names and Lexicography. In: HOUGH, CAROL ed., *The Oxford Handbook of Names and Naming*. Oxford University Press, Oxford. 572–584. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199656431.013.25>
- GREULE, ALBRECHT 1990. Ortsnamenwörterbücher. In: HAUSMANN, FRANZ J. et al. Hrsg., *Wörterbücher / Dictionaries / Dictionnaires. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie / An International Encyclopedia of Lexicography / Encyclopédie internationale de lexicographie*. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 5/1–2. Walter de Gruyter, Berlin – New York. 2: 1276–1284. <https://doi.org/10.1515/9783110124200.2>
- HAJDÚ MIHÁLY 1977. *Keresztnevszótárak repertórium*a. Magyar Névtani Dolgozatok 3. ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató Munkaközössége, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1998. Fercsik Erzsébet – Raátz Judit, Hogy hívnak? Könyv a keresztnevekről. [Recenzió.] *Névtani Értesítő* 20: 134–139.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003. *Általános és magyar névtan. Személynevek*. Osiris Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 2008. Beszámoló a készülő „Mai családneveink lexikona” munkálatairól. *Névtani Értesítő* 30: 167–184.
- HAUSMANN, FRANZ J. et al. Hrsg. 1989–1990. *Wörterbücher / Dictionaries / Dictionnaires. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie / An International Encyclopedia of Lexicography / Encyclopédie internationale de lexicographie*. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 5/1–2. Walter de Gruyter, Berlin – New York.
- HOFFMANN ISTVÁN 2006. Címszóválasztás nyelvtörténeti szótárakban. In: MÁRTONFI ATTILA – PAPP KORNÉLIA – SLÍZ MARIANN szerk., *101 írás Pusztai Ferenc tiszteletére*. Argumentum Kiadó, Budapest. 445–452.
- HORVÁT ISTVÁN 1821. Veszprém Vára Nevéről. A² Tekéntetes Veszprémi Káptalan Nagy Érdemű Tagaihoz Tisztelet Jeléül. *Tudományos Gyűjtemény* 5/3: 37–70.
- HOUGH, CAROL ed. 2016. *The Oxford Handbook of Names and Naming*. Oxford University Press, Oxford. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199656431.001.0001>
- JUHÁSZ DEZSŐ 2020. Tulajdonnevek a tájszótárakban. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Tulajdonnevek és szótárak*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 53–62. <https://doi.org/10.26546/4892373.4>
- KÁZMÉR MIKLÓS 1987. Régi magyar családnevek szótára XIV–XVII. század. *Magyar Nyelv* 83: 59–71.
- KERTÉSZ GYULA 2000. *Magyar helységnevtárak, helynévlexikonok és szótárak. (Történeti tipológiai áttekintés.)* Történeti statisztikai füzetek 12. Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, Budapest.
- KISS LAJOS 1970a. Az európai névtudomány fontosabb eredményei. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások. II. névtudományi konferencia. Budapest 1969*. Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 16–26.
- KISS LAJOS 1970b. A Földrajzi nevek etimológiai szótárának tervezete. *Magyar Nyelvőr* 94: 334–344.

- KISS LAJOS 1989. Az európai névtudomány utóbbi másfél évtizede. In: BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk., *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10.)*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 183. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 18–31.
- KISS LAJOS 1991. A helynevek eredetét magyarázó szótárak típusairól. In: SZÉKELY GÁBOR szerk., *Első Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia. Nyíregyháza, 1991. május 3–4.* Nyíregyházi Főiskola, Nyíregyháza. 1: 292–298.
- KISS LAJOS 1994. Nyelvtörténeti szótáraink típusai. *Magyar Nyelv* 90: 392–412.
- KOVÁCS ÉVA 2020. A történeti helynévszótárak. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Tulajdonnevek és szótárak*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 133–144. <https://doi.org/10.26546/4892373.8>
- MAGAY TAMÁS 1970. A névkiejtési szótár problematikája. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások. II. névtudományi konferencia. Budapest 1969.* Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 359–362.
- MAGAY TAMÁS 2015. Szótár, enciklopédia és tipológia. In: FÁBIÁN ZSUZSANNA – SZÖLLŐSY ÉVA szerk., *Szótár, lexikon, enciklopédia. Kérdések és feladatok*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 172. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 9–16.
- MAGAY TAMÁS szerk. 2004. *A magyar szótárirodalom bibliográfiája*. [1. kiadás.] Lexikográfiai füzetek 1. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- MAGAY TAMÁS szerk. 2011. *A magyar szótárirodalom bibliográfiája*. 2., javított és bővített kiadás. Lexikográfiai füzetek 1. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- MAJTÁN, MILAN red. 1983. *VIII. slovenská onomastická konferencia (Banská Bystrica – Prešov [Dedinky] 2. – 6. júna 1980)*. Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV – Pedagogická fakulta v Banskej Bystrici – Pedagogická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove, Bratislava – Banská Bystrica – Prešov.
- MÁRTONFI ATTILA 2015. Kisenciklopédia a szótárban? A tulajdonnevek (írói) szótári kidolgozása. In: FÁBIÁN ZSUZSANNA – SZÖLLŐSY ÉVA szerk., *Szótár, lexikon, enciklopédia. Kérdések és feladatok*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 172. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 85–99.
- MÁRTONFI ATTILA 2020. Tulajdonnevek a helyesírási szótárakban. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Tulajdonnevek és szótárak*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 63–91. <https://doi.org/10.26546/4892373.5>
- MCCLURE, PETER 2015. Personal and Surname Dictionaries. In: DURKIN, PHILIP ed., *The Oxford Handbook of Lexicography*. Oxford University Press, Oxford. 271–291. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199691630.013.17>
- MIKESY SÁNDOR 1970. Személynévkutatásunk első szakaszához. *Magyar Nyelv* 66: 197–207.
- MÖLLER, LUCIE A. 1995. Methods and Problems in Proper Name Lexicography. In: EICHLER, ERNST et al. Hrsg., *Namenforschung / Name Studies / Les noms propres. Ein internationales Handbuch zur Onomastik / An International Handbook of Onomastics / Manuel international d'onomastique*. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 11/1–2. Walter de Gruyter, Berlin – New York. 1: 324–328. <https://doi.org/10.1515/9783110114263.1>
- MUFWENE, SALIKOKO S. 1988. Dictionaries and Proper Names. *International Journal of Lexicography* 1/3: 268–283. <https://doi.org/10.1093/ijl/1.3.268>
- NICOLAISEN, WILHELM F. H. 1995. Name and Appellative. In: EICHLER, ERNST et al. Hrsg., *Namenforschung / Name Studies / Les noms propres. Ein internationales Handbuch zur Onomastik / An International Handbook of Onomastics / Manuel international d'onomastique*. Handbücher

- zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 11/1–2. Walter de Gruyter, Berlin – New York. 1: 384–393. <https://doi.org/10.1515/9783110114263.1>
- PAJZS JÚLIA 2015. Szótár és enciklopédia az online világban. In: FÁBIÁN ZSUZSANNA – SZÖLLŐSY ÉVA szerk., *Szótár, lexikon, enciklopédia. Kérdések és feladatok*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 172. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 120–135.
- PAPP LÁSZLÓ 1960. Beszámoló az Árpád-kori személynévszótár munkálatairól. In: MIKESY SÁNDOR – PAIS DEZSŐ szerk., *Névtudományi vizsgálatok. A Magyar Nyelvtudományi Társaság névtudományi konferenciája 1958*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 126–131.
- PAPP LÁSZLÓ 1966. Szinkrón anyagú névtárak készítése. In: ORSZÁGH LÁSZLÓ szerk., *Szótártani tanulmányok*. Tankönyvkiadó, Budapest. 55–76.
- PRÓSZÉKY GÁBOR 1997. Szótárírási szempontok a számítógépes nyelvi programok korában és korábban. In: KISS GÁBOR – ZAICZ GÁBOR szerk., *Szavak – nevek – szótárak. Írások Kiss Lajos 75. születésnapjára*. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest. 326–335.
- RAÁTZ JUDIT 2005. Nemzetiségi utónévkönyvek. [Recenzió.] *Névtani Értesítő* 27: 322–328.
- RAÁTZ JUDIT 2015. Alkalmazott névtan. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 227–247.
- REICHARDT, LUTZ 1995. Arbeits- und Darstellungstechniken der Namenforschung: Namenbücher. In: EICHLER, ERNST et al. Hrsg., *Namenforschung / Name Studies / Les noms propres. Ein internationales Handbuch zur Onomastik / An International Handbook of Onomastics / Manuel international d'onomastique*. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 11/1–2. Walter de Gruyter, Berlin – New York. 1: 304–312. <https://doi.org/10.1515/9783110114263.1>
- RESZEGI KATALIN 2018. A tulajdonnevek jelentésszerkezete funkcionális kognitív keretben. *Magyar Nyelvjárások* 56: 5–23. <https://doi.org/10.30790/mnyj/2018/01>
- SCHMID, WOLFGANG P. 1990. Gewässernamenwörterbücher. In: HAUSMANN, FRANZ J. et al. Hrsg., *Wörterbücher / Dictionaries / Dictionnaires. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie / An International Encyclopedia of Lexicography / Encyclopédie internationale de lexicographie*. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 5/1–2. Walter de Gruyter, Berlin – New York. 2: 1284–1291. <https://doi.org/10.1515/9783110124200.2>
- SEBESTYÉN ZSOLT 2020. Magyar tulajdonnevek az ukrán névszótárakban. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Tulajdonnevek és szótárak*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 209–219. <https://doi.org/10.26546/4892373.13>
- SEIBICKE, WILFRIED 1990a. Personennamenwörterbücher. In: HAUSMANN, FRANZ J. et al. Hrsg., *Wörterbücher / Dictionaries / Dictionnaires. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie / An International Encyclopedia of Lexicography / Encyclopédie internationale de lexicographie*. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 5/1–2. Walter de Gruyter, Berlin – New York. 2: 1267–1275. <https://doi.org/10.1515/9783110124200.2>
- SEIBICKE, WILFRIED 1990b. Weitere Typen des Namenwörterbuchs. In: HAUSMANN, FRANZ J. et al. Hrsg., *Wörterbücher / Dictionaries / Dictionnaires. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie / An International Encyclopedia of Lexicography / Encyclopédie internationale de lexicographie*. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 5/1–2. Walter de Gruyter, Berlin – New York. 2: 1291–1296. <https://doi.org/10.1515/9783110124200.2>
- SLÍZ MARIANN 2015. Általános névtani kérdések. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 93–114.

- SLÍZ MARIANN 2020a. A laikus keresztnévszótárak. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Tulajdonnevek és szótárak*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 165–184. <https://doi.org/10.26546/4892373.10>
- SLÍZ, MARIANN 2020b. Hungarian non-professional dictionaries of first names. Methodological problems caused by the lack of lexicographic and onomastic knowledge. *International Journal of Lexicography*. <https://doi.org/10.1093/ijl/ecaa009>
- STYLES, TANIA 2015. Place-name Dictionaries. In: DURKIN, PHILIP ed., *The Oxford Handbook of Lexicography*. Oxford University Press, Oxford. 255–270. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199691630.013.16>
- SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ 2020. Tulajdonnevek a kulturális szótárakban. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Tulajdonnevek és szótárak*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 109–130. <https://doi.org/10.26546/4892373.7>
- TAKÁCS JUDIT 2020. Köznevesült tulajdonnevek szótárainkban. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Tulajdonnevek és szótárak*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 231–240. <https://doi.org/10.26546/4892373.15>
- TELEKI JÓZSEF 1821. Egy tökéletes magyar szótár' elrendeltetése, készítése módja. In: HORVÁT ISTVÁN kiad., *Jutalomfeleletek a' magyar nyelvről, a' Magyar Nemzeti Muzeum 1815. 1816. 1817. esztendei kérdéseire*. Trattner, Pest.
- TSEPKOVA, ANNA V. 2018. A Dictionary of Secondary Toponymic Nominations as an Educational Guide to a Foreign Language and Culture. *Onomastica* 4: 203–216.
- TUCKER, KEN 2008. A new approach to personal name dictionaries. The proposed Canadian forenames and surnames dictionary. In: BRYLLA, EVA – WAHLBERG, MATS eds., *Proceedings of the 21st International Congress of Onomastic Sciences. Uppsala 19–24 August 2002*. Institutet för språk och folkminnen, Uppsala. 4: 195–224.
- UCKELMAN, SARA L. – SLÍZ MARIANN 2015. Többnyelvű névtani lexikográfia: a Dictionary of Medieval Names from European Sources elnevezésű nemzetközi szótári projekt. *Névtani Értesítő* 37: 203–220.
- UZONYI PÁL 2015. A tulajdonnevek kezelése az egy- és kétnyelvű szótárakban. In: FÁBIÁN ZSUSANNA – SZÖLLÖSY ÉVA szerk., *Szótár, lexikon, enciklopédia. Kérdések és feladatok*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 172. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 71–84.
- VAN LANGENDONCK, WILLY 1995. International Onomastic Organizations. Activities, Journals, and Collections. In: EICHLER, ERNST et al. Hrsg., *Namenforschung / Name Studies / Les noms propres. Ein internationales Handbuch zur Onomastik / An International Handbook of Onomastics / Manuel international d'onomastique*. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 11/1–2. Walter de Gruyter, Berlin – New York. 1: 277–280. <https://doi.org/10.1515/9783110114263.1>
- VAN LANGENDONCK, WILLY 2007. *Theory and Typology of Proper Names*. Trends in Linguistics. Studies and Monographs 168. Mouton de Gruyter, Berlin – New York. <https://doi.org/10.1515/9783110197853>
- VÁRNAI JUDIT SZILVIA 2005. *Bárhogy nevezzük... A tulajdonnév a nyelvben és a nyelvészetben*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 42. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

FARKAS TAMÁS

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7732-2302>ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

**TAMÁS FARKAS, The fundamental questions
of processing proper names in dictionaries**

It is commonplace to approach the relationship between lexicography and proper names with the words “problem” and “problems”. The current study provides a comprehensive overview of this unique question, the lexicographic processing of proper nouns, within applied linguistics and applied onomastics. While detailing general questions and tendencies the study focuses on Hungarian results and characteristics of research into the topic. The introduction details how the question has been raised in the lexicographic and onomastic literature. This is followed by an overview how proper names have appeared in various subcategories of reference works, especially in dictionaries and the history of lexicography. The next section focuses on the theoretic and practical problems and solutions to the lexicographic processing of proper names. The study details the general arguments that are raised in connection with including names in dictionaries. The study lists what types of lingual, linguistic, and onomastic information (even of an encyclopaedic nature) can be listed next to a proper name in a dictionary. (Each dictionary only contains a sub-set of these, and differences can arise in different languages.) The study then examines the aspects that define the inclusion of proper names in monolingual and bilingual dictionaries. Unique questions pertaining to the possible types of name dictionaries, their structure and formation are also examined. The lexicographic processing on proper names is a vital question of national and international academic discourse, and is of interest to the general public as well. The tendencies of contemporary lexicography should thus be reviewed in light of these tasks. Finally, the study highlights the potential advantages of digital and online name dictionaries and highlights the importance of organisational lexicographic and academic work.